

ЯКІСТЬ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

©2024 КОЗЛОВ Д. О.

УДК 331.1
JEL: E21; J20

Козлов Д. О. Якість трудового життя молоді України в умовах трансформаційних змін

Метою статті є визначення напрямів, змісту та інструментарію розвитку якості трудового життя молоді в умовах трансформаційних змін. Відображено розуміння поняття «молодь», її вікові особливості та підходи різних наук. Так, соціологічна наука розглядає молодь як соціокультурну групу; політологи вважають молодь інноваційним ресурсом розвитку суспільства та країни, а психологи стверджують, що молодь – група з властивими їй психофізичними особливостями дорослішання особи. Обґрунтовано ключові складові якості життя сучасної молоді – до них пропонується відносити як об'єктивні (задоволеність особистісних потреб, біологічні та соціальні фактори), так і суб'єктивні (задоволеність власним трудовим життям) складові. Розглянуто молодіжне законодавство та основи державної молодіжної політики в нашій країні, що дозволяє зрозуміти рівень розвитку взаємовідносин держави та суспільства в питаннях впливу на підвищення якості життя молодих працівників загалом та якості трудового життя зокрема. Здійснено аналіз результатів опитування щодо проблем молоді за сучасних умов: найбільшими проблемами респонденти зазначили відсутність здоров'я та зниження рівня трудових доходів. Доходи виступають найбільш дієвим інструментом використання трудового потенціалу та, відповідно, фактором забезпечення можливостей розвитку та самореалізації молоді людини як у суспільному, так і в трудовому аспектах. Серед інших проблем також були зазначені фізична безпека та зниження можливостей трудової самореалізації. Зазначено ключові тенденції ринку праці та трансформації соціально-трудова відносин під впливом воєнного стану, адже молодь шукає роботу та працює здебільшого на тому самому ринку праці, що й інші категорії населення, та піддається впливу загальних змін. На основі розглянутих статистичних даних і досліджень українських науковців встановлено, що спостерігається негативна динаміка якості трудового життя молодих людей у більшості секторів зайнятості (винятки становлять ІТ-сфера та деякі інші напрями діяльності). Об'єктивними проблемами якості трудового життя молоді є: зниження рівня доходів, тіньова зайнятість, неможливість повною мірою реалізувати державні заходи щодо підтримки молоді через воєнний стан і багато інших. Запропоновано заходи стабілізації якості трудового життя молоді в умовах воєнного стану та його підвищення в повоєнний період відновлення України, реалізація яких можлива за умови співпраці держави, бізнесу, суспільства та молодих працівників.

Ключові слова: якість життя, якість трудового життя, молодь, ринок праці, зайнятість.

Табл.: 4. Бібл.: 15.

Козлов Денис Олегович – здобувач ступеня доктора філософії, кафедра соціоeкономіки та управління персоналом, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: d.kozlov@me.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3611-8507>

UDC 331.1
JEL: E21; J20

Kozlov D. O. Quality of Working Life of Ukrainian Youth in the Context of Transformational Changes

The aim of the article is to determine the directions, content and instruments for developing the quality of working life of young people in the context of transformational changes. The understanding of the concept of «youth», its age characteristics and approaches of different sciences are reflected. For instance, sociological science considers young people as a sociocultural group; political scientists consider young people to be an innovative resource for the development of society and the country, and psychologists argue that young people are a group with inherent psycho-physical features of growing up. The key components of the quality of life of modern youth are substantiated – it is proposed to include both objective (satisfaction of personal needs, biological and social factors) and subjective (satisfaction with one's own working life) components. The youth legislation and the foundations of the State youth policy in our country are considered, which allows us to understand the level of development of relations between the State and society in terms of the impact on improving the quality of life of young workers in general and the quality of working life in particular. An analysis of the results of the survey on the problems of youth in modern conditions is carried out: the biggest problems were the lack of health and a decrease in the level of labor income. Income is the most effective instrument for the use of labor potential and, accordingly, a factor in providing opportunities for development and self-realization of a young person both in social and labor aspects. Among other problems, physical security and reduced opportunities for labor self-realization were also noted. The key trends in the labor market and transformations of social and labor relations under the influence of martial law are indicated, as young people are looking for work and act mostly in the same labor market as other categories of the population, and also are affected by general changes. On the basis of the considered statistical data and studies of Ukrainian scientists, it is found that there is a negative dynamics of the quality of working life of young people in most sectors of employment (with the exception of the IT sphere and some other areas of activity). Objective problems of the quality of working life of young people are: a decrease in the level of income, shadow employment, the inability to fully implement government measures to support young people due to martial law, and many others. Measures to stabilize the quality of working life of young people under martial law and its improvement in the post-war period of Ukraine's recovery are proposed, the implementation of which is possible with the cooperation of the State, business, society and young workers.

Keywords: quality of life, quality of working life, youth, labor market, employment.

Tabl.: 4. Bibl.: 15.

Kozlov Denys O. – Graduate of the degree of Doctor of Philosophy, Department of Socio-Economics and Personnel Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteyskiy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: d.kozlov@me.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3611-8507>

Молодь відіграє важливу роль у будь-якому суспільстві, впливаючи на всі процеси в ньому та виступаючи важливим суб'єктом соціально-економічного розвитку. Водночас саме ця категорія населення стикається зі значними труднощами та викликами в соціально-трудовій сфері, особливо щодо можливості самореалізації, зокрема повного використання інтелектуального, творчого та морального потенціалу, контролю з боку керівництва.

Інтегральним показником самореалізації молодих людей, забезпечення різноманітності та креативності праці є якість їхнього трудового життя. Цей індикатор дає змогу зрозуміти, які резерви та ресурси слід задіяти для поліпшення якості їхнього життя загалом. Формування та розвиток якості трудового життя молоді визначається низкою безпосередніх та опосередкованих (за мірою впливу) факторів: зацікавленість у роботі, мікроклімат у колективі, винагорода за працю та її умови, можливість для розкриття здібностей і талантів кожної молодої людини та ін. В умовах воєнного стану якість трудового життя молоді з об'єктивних причин значно погіршилась через низку негативних впливів: вимушена зміна місця проживання та соціального оточення, дистанційний формат роботи, зниження доходів, постійна психологічна напруга, спричинена ракетними обстрілами та бомбардуваннями українських населених пунктів, тощо.

Проблема якості трудового життя молоді знайшла відображення в ряді наукових публікацій як українських, так і закордонних науковців. У період до 2022 р. (до повномасштабного вторгнення РФ) аналізу даної проблеми присвятили свої публікації: Кривцова М. С., Сорока О. В. [1], Черниш А. Р. [3], Єсінова Н. І. [6], Чиханцова О. В. [7], Рябоконт І. О. [8] та інші. Проблеми молоді, пов'язані з окремими аспектами якості її трудового життя в умовах російсько-української війни, аналізували українські науковці: Грицай Ю. В. [5], Горінов П. В., Драпушко Р. Г., Драпушко Н. А., Ільюк О. Є. [15] та інші. Однак, незважаючи на досить ґрунтовні напрацювання зазначених та інших авторів, на нашу думку, в наукових працях недостатньо висвітленими залишаються окремі теоретичні аспекти якості трудового життя молоді, проблеми визначення напрямів, змісту й інструментарію розвитку якості трудового життя молоді в умовах трансформаційних змін.

Мета статті полягає в поглибленні окремих теоретичних аспектів, визначенні напрямів, змісту та інструментарію розвитку якості трудового життя молоді в умовах трансформаційних змін.

Молодь є ключовою рушійною силою позитивних змін і перетворень в Україні: як у цивільній, так і військовій сфері. Сьогодні чимало молодих

людей перебувають у складі Збройних Сил України, велика кількість працює на підприємствах різноманітних галузей економіки, багато юнаків і дівчат на добровільних волонтерських засадах допомагають збройним силам у тилу. Молоді люди беруть участь у прискоренні процесів диджиталізації, розвитку інноваційних технологій, у тому числі у військово-промисловій галузі.

Частина молоді вимушена працювати ще під час здобуття вищої освіти та навчання у професійно-технічних закладах, а якість її трудового життя порівняно з працівниками інших вікових груп дещо відрізняється. Також, відповідно до теорії поколінь, у кожного покоління є свої особливості, і роботодавцю варто їх враховувати при прийнятті на роботу, застосуванні методів розвитку персоналу, зокрема визначенні засобів мотивації до продуктивної та творчої праці тощо. У 2020-ті роки на ринок праці вийшло нове покоління молоді, і підприємствам поряд із адаптацією до воєнного стану необхідно враховувати ці тенденції у своїй діяльності. Це покоління тісно пов'язане з використанням цифрових технологій, проявляє бажання до креативного підходу в розв'язанні виробничих завдань, у зв'язку із суцільним дефіцитом робочої сили в ньому здебільшого відсутній страх втратити роботу [1].

У 2021 р. (напередодні повномасштабного вторгнення РФ) молодих людей віком від 14 до 35 років в Україні налічувалось приблизно 11 млн осіб [2]. Турбуючись про якість трудового життя молоді, українська держава протягом 2020–2021 рр. активно розвивала молодіжне законодавство. Так, у травні 2021 р. набув чинності Закон України «Про основні засади молодіжної політики»; у тому ж році затверджено Національну молодіжну стратегію до 2030 року; у червні 2021 р. прийнято державну соціальну програму «Молодь України» на 2021–2025 роки. Ключовою метою цих цільових програм визначалося забезпечення можливостей для самореалізації молодих людей, розвиток різних напрямків їх життя, перш за все трудового) [2]. Проте повномасштабне вторгнення російських агресорів в Україну в лютому 2022 року кардинально змінило ситуацію, що спричинило виїзд за кордон значної кількості молоді, трансформацію державної молодіжної політики.

Зазначимо, що в науковій літературі досі тривають дискусії щодо критеріїв та характеристик молоді як окремої соціальної групи, зокрема соціологічна наука розглядає молодь як соціокультурну групу; політологи вважають молодь інноваційним ресурсом розвитку суспільства та країни, а психологи стверджують, що молодь – група з властивими їм психофізичними особливостями дорослішання осо-

би [3]. Однак ці ознаки не суперечать, а доповнюють одна одну, підкреслюючи різні сторони, що характерні для сучасного покоління молодих людей.

Вікові рамки та групи молоді дещо різняться в різних країнах та їхніх нормативно-правових актах. Пересічною молоддю в багатьох європейських країнах є особи віком від 15 до 29 років. Але ряд успішних країн, таких як Австрія, Швейцарія, Люксембург, Фінляндія, зменшує нижню соціальну межу до нуля, зокрема за фінським законодавством молодь – до 29 років без зазначення мінімального віку, а соціалізація відбувається не з 14 років, а раніше. У Європі лише декілька країн мають вік молоді вище 30 років: Румунія, Греція, Кіпр; до цього переліку прагне приєднатися й Італія. Якщо розглянути законодавство міжнародних організацій, то в них чітко визначено вікові рамки молоді: ЮНЕСКО та Міжнародна організація праці (МОП) молоддю вважають осіб від 14 до 25 років, Програма розвитку ООН – від 15 до 25 років. Аналогічне ООНівському трактування молоді віком від 15 до 25 років використовує й Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Британський департамент міжнародного розвитку

відносить до молоді осіб від 10 до 24 років, американське Агентство США з міжнародного розвитку – від 10 до 29 років, Світовий банк – від 12 до 24 років. При цьому найбільш розвинені країни гармонізують свої дитячу та молодіжну політики. Перша захищає права дітей, друга – створює можливості для їх участі в суспільному житті [4].

Зважаючи на вищезазначене, а також на особливості українських підходів, уявляється доцільним відповідно до нормативного значення згрупувати їх у такий спосіб (табл. 1).

Поняття якості трудового життя молоді включає в себе ряд показників, які характеризують умови праці, враховують ступінь реалізації інтересів молодих працівників, задоволення особистих потреб молодих працівників та розкриття їхніх найрізноманітніших здібностей [6].

У психологічній науці прийнято пов'язувати якість трудового життя з якістю життя в загальному його вигляді та виокремлювати при цьому дві групи: суб'єктивна якість життя; об'єктивна якість життя. Підтримуючи цей підхід, зауважимо, що якість трудового життя є складовою обох цих груп (табл. 2).

Таблиця 1

Вікові групи молоді

№ з/п	Вікова група	Характеристика
1	Від 14 до 16 років	Молоді люди, які навчаються в середніх школах або професійних навчальних закладах, зазвичай знаходяться на повному утриманні батьків чи держави
2	Від 17 до 19 років	Юнацтво, вік самовизначення: початок навчання у вищих навчальних закладах або професійної трудової діяльності (часто ці два аспекти поєднуються)
3	Від 20 до 24 років	Продовжується процес соціалізації, дану вікову групу становлять студенти та молоді люди, що закінчують професійну підготовку, змінюють місце роботи (якщо раніше працювали), створюють власні сім'ї
4	Від 25 до 35 років	На основі власного виробничого й особистого досвіду, а також участі молодих людей у соціально-політичних процесах завершується етап формування зрілої особистості

Джерело: складено автором на основі [5].

Таблиця 2

Якість трудового життя особистості

Суб'єктивна якість життя	Об'єктивна якість життя
Психологічне благополуччя	Біологічні фактори
Задоволеність життям	Реалізація життєвого потенціалу
Занепокоєння здоров'ям	Соціальні фактори
Смисли життя	Задоволення особистісних потреб
<i>Якість трудового життя</i>	
Актуальний стан	Перспективний стан

Джерело: складено автором на основі [7].

У дослідженні Рябоконя І. О., який аналізував якість трудового життя науково-педагогічних працівників, у тому числі молодих учених, виявлено вплив на неї таких показників, як індекс співвідношення заробітної плати НПП до середньої по найбільш високооплачуваній галузі; частка премій і надбавок у структурі заробітної плати, а також індекс співвідношення середньої заробітної плати НПП до середньомісячної заробітної плати по економіці країни [8]. Подібний підхід, на нашу думку, може застосовуватися до оцінювання якості трудового життя молодих працівників загалом.

Отже, поняття якості трудового життя молоді включає в себе ряд показників, які характеризують умови праці, враховують ступінь реалізації її інтересів, можливість задоволення особистих потреб молодих працівників та розкриття їхніх найрізноманітніших здібностей [8].

За суб'єктивним підходом Рябоконя І. О. визначив такі показники якості трудового життя, з якими ми згодні:

- ✦ задоволеність рівнем отриманого доходу (заробітною платою);
- ✦ задоволеність чинним режимом праці та відпочинку залежно від особливостей професії та посади;
- ✦ задоволеність рівнем балансу «вкладені зусилля – величина винагороди»;
- ✦ рівень задоволеності можливістю професійної самореалізації;
- ✦ задоволеність рівнем розвитку системи соціального захисту;
- ✦ рівень задоволеності балансом «робота – особисте життя» [8].

Нам імпонує даний підхід щодо показників вимірювання якості трудового життя через те, що

вони відібрані на основі актуальності, охопленості, доступності вимірювання. Вважаємо, що їх цілком можна використати для визначення якості трудового життя всіх груп і категорій молоді.

Варто наголосити, що ми можемо досліджувати якість трудового життя лише тієї частини молоді, яка є зайнятою. В умовах повномасштабної війни підтримка молодіжної зайнятості є дуже складним завданням. Водночас слід розуміти тенденції молодіжної зайнятості та безробіття в Україні, порівнюючи їх з іншими європейськими державами (табл. 3).

З даних, які відображено в табл. 3, видно, що рівень молодіжного безробіття у 2022 р. серед вікової категорії 15–24 роки вищий на 7,3 відсоткових пункти (в. п.) порівняно з Польщею серед чоловіків та на 8,8 в. п. серед жінок. Українські показники значно перевищують німецькі, проте близькі до показників сусідньої Словаччини. Попри феномен високого патріотизму, якщо розриви за показниками рівня та якості життя в Україні та ЄС будуть зростати, а російсько-українська війна продовжиться, можна очікувати, що молодіжне безробіття буде трансформувати високий потенціал міграції в реальні міграційні втрати.

У жовтні 2021 р. – червні 2022 р. соціологічною компанією Info Sapiens було проведено дослідження серед понад 2 тисяч респондентів віком 14–34 роки [10]. Дане дослідження мало на меті визначити основні проблеми сучасної молоді. Молодим людям було поставлено відповідні питання (табл. 4).

Результати опитування, наведені в табл. 4, на нашу думку, свідчать про те, що воєнний стан змінив ставлення значної частини української молоді до цінностей та проблем, які їх турбують. Про

Таблиця 3

Молодіжна зайнятість в Україні та деяких країнах ЄС у 2022 р.

Показник	Україна	Польща	Словаччина	Німеччина
Частка молоді до 15 років у населенні (2021 р.), %	15,2	15,3	16,0	13,9
Рівень молодіжного безробіття серед чоловіків віком 15–24 років (2021 р./2022 р.), %	18,0/18,8	11,6/11,5	22,1/19,8	5,9/6,5
Рівень молодіжного безробіття серед жінок віком 15–24 років (2021 р./2022 р.), %	20,4/20,3	12,1/12,5	20,9/22,7	5,1/6,4
Частка самозайнятої молоді 20–29 років серед зайнятих, чоловіків/жінок (2020 р.), %	–/–	12,3/–	15,1/–	3,4/2,1

Джерело: складено автором на основі [9].

Таблиця 4

**Основні проблеми сучасної молоді
в період 2021 та 2022 рр.**

Проблема	2021 р.	2022 р.
Відсутність належного рівня доходу	46%	31%
Фізична безпека	–	27%
Зниження рівня здоров'я	35%	50%
Негативний вплив засобів масової інформації, соцмереж	20%	13%
Відсутність можливостей власної самореалізації	26%	19%
Житлові проблеми	28%	10%
Важкі умови праці по роботі чи домогосподарству	21%	9%
Наявність доступу до якісних освітніх послуг	–	11%
Доступ до якісних медичних послуг	–	13%
Неможливість поїхати за кордон для призовників	–	10%
Відсутність вільного часу	38%	16%
Переміщення в інші населені пункти через війну	–	11%

Джерело: складено автором на основі [10].

це, зокрема, свідчить той факт, що молодь вважає більшою проблемою фізичну безпеку для себе та своїх рідних (+27 в. п. у 2022 р. порівняно з 2021 р.), ніж проблему відсутності належного рівня доходів (–15 в. п. у 2022 р. порівняно з 2021 р.). Також молодь більше почала акцентувати увагу на питаннях здоров'я (+15 в. п. у 2022 р. порівняно з 2021 р.) і доступності медичних послуг (+10 в. п. у 2022 р. порівняно з 2021 р.). Дане опитування дає змогу краще зрозуміти окремі аспекти якості трудового життя молоді, адже питання доходів, мотивації, безпеки на робочому місці (наявність укриття) в умовах трансформаційних змін і воєнного стану набувають більшої вагомості.

Водночас доходи продовжують залишатися одним із ключових кількісних індикаторів якості трудового життя молоді, оскільки виступають найбільш дієвим інструментом використання трудового потенціалу та, відповідно, фактором забезпечення можливостей розвитку та самореалізації молодої людини як у суспільному, так і в трудовому аспектах. Опитування, проведене ще однією авторитетною соціологічною компанією – «Gradus», відображає те, що в досить складних умовах воєнного стану більше 50% респондентів

з-поміж молодіжної аудиторії вважають недостатнім рівень свого доходу, а майже 30% опитаних – категорично недостатнім [11].

Рівень доходів залежить від галузі діяльності підприємства (організації), його конкурентної позиції на ринку, доходів і прибутку, кваліфікації працівника, його ставлення до виконання посадових обов'язків і т. п., а також можливостей професійного розвитку. Понад половина молодих людей, які мають роботу, працюють не за фахом, отриманим у навчальних закладах, що, зокрема, підтверджує необхідність синхронізації потреб ринку праці та ринку освітніх послуг. Бачення власного професійного розвитку молодими людьми є інтегральним індексом привабливості професії через поєднання компоненти заробітної плати, умов праці та можливості самореалізації. Згідно з опитуваннями молоді у 2022 р., респонденти мають досить схоже бачення професійного розвитку, віддаючи перевагу бізнес-підприємництву та ІТ-технологіям [10].

За результатами дослідження «Rating Lab», більша частина української молоді націлена організувати бізнес у сфері торгівлі, інформаційних технологій або онлайн-комерції. Також актуальними є сфери культури та дизайну, туризму. Лише 7% опитаних висловили бажання здійснювати свою діяльність у виробничій сфері. Нецікавими для сучасної молоді є галузі освіти, наукових досліджень, інженерії [11]. На нашу думку, це пов'язано з тим, що в Україні ці галузі не є прибутковими, характеризуються низьким розміром оплати праці.

Якщо порівнювати результати опитування 2022 р. з опитуванням 2021 р., то слід відмітити зміну ставлення до професії військового. На відміну від більшості із переліку професій думка молоді щодо неї значно поліпшилась: 23% опитаних вважають, що дана професія може допомогти досягти успіху в житті, тоді як у попередньому році ствердну відповідь щодо цього питання дали лише 11% респондентів [11].

Намагання молодих людей бути самозайнятими викликане бажаннями вільно і самостійно приймати рішення в умовах невизначеності. Певна частина молоді прагне працювати на себе та розвивати власний малий бізнес, проте на цьому шляху вона стикається з рядом проблем і перешкод. Найбільшими перепонами на цьому шляху є бюрократія, значна конкуренція, нестача власних фінансових ресурсів, складність залучення інвесторів. Через вищезазначене молодь, особливо та, що отримала вищу освіту (бакалаври та магістри), здебільшого віддає перевагу найманій праці.

Якість трудового життя молоді як найманих працівників також відрізняється залежно від

сфери зайнятості, виду зайнятості та ряду інших факторів.

Трансформація, яка відбувається на ринку праці з початку 2020 р., впливає і на якість трудового життя молодих працівників. Загалом спостерігається зниження динаміки показників, що характеризують трудове життя, зокрема доходів, зміни умов праці, вимушеної дистанційної зайнятості та інших. Причина полягає у глобальній трансформації сучасної соціальної дійсності, суттєвих змінах формату життя людини та його соціально-економічних аспектів. Як справедливо стверджують Колот А. М. і Герасименко О. О., цей формат реалізується за активної взаємодії матеріальної та віртуальної реальності, у якій змінюється майже все – види трудової діяльності, форми зайнятості; баланс роботи і дозвілля; усталені складові процесу праці; умови роботи і серед них темпоральні характеристики – тривалість, темп, інтенсивність, напруженість праці, у яких інтегруються часовий і просторовий виміри [12, с. 4].

Інші дослідники також переконують, що тенденції на ринку праці та якості життя населення, зокрема молодих працівників, є невтішними – вони характеризуються посиленням негативних процесів, які розвиваються у площині збільшення масштабів зовнішньої трудової міграції, зменшення зайнятості робочої сили, зниження економічної активності працездатного населення, зростання рівня тінізації праці [13].

Однією із перешкод до вищої якості трудового життя молоді в Україні є неофіційне працевлаштування, або тіньова зайнятість. Оскільки не всі роботодавці декларують соціально-трудові відносини, то бюджет нашої держави та фонди обов'язкового державного соціального страхування недоотримують близько 100 млрд грн щорічно, а тіньова зайнятість в Україні становить за офіційними даними (явно заниженими) близько 9% від загальної кількості зайнятого населення [14], і понад половину з якої становить молодь. На трудову діяльність особи, яка працює на засадах неофіційного працевлаштування, не поширюються правові норми щодо охорони та режиму праці, загальнообов'язкового державного страхування. Найчастіше випадки незадекларованої праці молоді фіксуються у сферах сільського господарства, громадського харчування, будівництва та торгівлі [14].

Функціонування тіньової зайнятості має не лише ряд негативних соціально-економічних наслідків, зокрема зменшення надходжень у бюджет усіх рівнів та державних соціальних фондів; надмірне розшарування доходів населення та погіршення соціального клімату: скорочення національ-

них інвестиційних ресурсів та відтік їх у корупційну сферу та за кордон; додатковий тиск на працівників підприємств офіційного сектора, а й моральні наслідки. Тіньова зайнятість деформує свідомість молодих працівників, породжує в них соціальний песимізм, апатію та безнадійність. Це, відповідно, впливає на якість їхнього трудового життя, у результаті чого молоді люди занадто критично оцінюють соціально-економічні процеси в країні та не бачать власних перспектив у майбутньому.

Необхідність вживати конкретних заходів для забезпечення належної якості трудового життя молоді в умовах воєнного стану викликана потребою її зміцнення та збереження трудового потенціалу, який буде ключовою основою в період повоєнного відновлення України. З боку держави важливою залишається активна молодіжна політика, яка в умовах сучасних викликів набуває нових іманентних рис. Ряд науковців стверджують, що інвестування в молодь стимулюватиме зростання продуктивності праці, зниження рівня безробіття та економічне зростання. Також зважена молодіжна політика може допомогти зменшити «соціальну вразливість молоді, особливо у випадках незадовільного рівня освіти або неможливості знайти роботу» [15, с. 6]. Крім того, сучасна політика держави щодо підтримки молоді є ключовим чинником формування стабільності в суспільстві.

Вважаємо, що конкретними заходами для поліпшення якості трудового життя української молоді мають стати:

1) *збалансованість підготовки молодих фахівців відповідно до поточних і майбутніх потреб економіки та соціальної сфери.* Проблема формування якості трудового життя молодої людини починається ще з моменту її професійного навчання (частина здобувачів працюють під час свого навчання, часто не за спеціальністю). Роботодавці та представники закладів освіти та професійного навчання повинні посилювати співпрацю в напрямку підготовки висококваліфікованих і затребуваних працівників, державне стимулювання представників бізнес-кіл до створення робочих місць для молоді, яка не має професійного досвіду. Потрібна фінансова співучасть роботодавців у підготовці фахівців, потрібних ринку праці компетентностей, проведення днів відкритих дверей на підприємствах і в організаціях, сприяння проходження виробничої практики здобувачів під час навчання. Усе це допоможе посилити практичні навички та знання майбутніх фахівців і потенційно забезпечити вищу якість трудового життя;

2) *мінімізація тіньової зайнятості молоді та її легалізація шляхом реалізації заходів зайня-*

тості молоді, які мають чітку антикризову спрямованість. До даних заходів варто віднести:

- ✦ якісну реалізацію комплексної національної програми зайнятості молоді;
- ✦ розроблення й удосконалення професійних стандартів, що дозволить поєднати ринкові вимоги роботодавців до підготовки кадрів;
- ✦ перехід ринку праці від моделі, яка включає дешеву робочу силу, до моделі, яка характеризується високою оплатою праці;
- ✦ розвиток малого підприємництва серед молоді шляхом удосконалення сфери кредитування, більш гнучкої податкової системи і т. ін.;

3) *поширення новітніх гнучких форм соціально-трудоових відносин*: мобільна, дистанційна, віддалена, часткова, «запозичена» зайнятість, суміщення професій тощо. Першим важливим кроком є вдосконалення (формування) нормативно-правової бази щодо даних форм зайнятості, яка лише починає розвиватися в Україні. Застосування даних форм зайнятості потребує вдосконалення механізмів їх застосування з метою запобігання дискримінації молоді та недотримання гарантій на ринках праці;

4) *надання допомоги у працевлаштуванні* випускників закладів вищої та професійної освіти, розробка та реалізація програми «Перше робоче місце»;

5) *забезпечення можливостей для всебічного розвитку молодих працівників* у межах територіальних, національних цільових програм, посилення мотивації до постійного розвитку та навчання за допомогою професійних тренінгів, курсів підвищення кваліфікації, навчальних платформ на інтернет-ресурсах та ін.

ВИСНОВКИ

Якість трудового життя молоді в період трансформаційних змін виступає інтегральним поняттям всебічної характеристики рівня добробуту, соціально-економічного та духовного розвитку молоді людини через її діяльність в організації або через самозайнятість підприємницькою діяльністю. До якості трудового життя молоді передусім відносяться рівень доходів, умови праці, мотивацію до продуктивної праці, можливість самореалізації, професійне зростання та ін. У період воєнного стану якість трудового життя молоді погіршилась через ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів. Відповідно, вирішення даної проблематики потребує ретельного формування заходів для його поліпшення: реалізація збалансованої підготовки молодих фахівців відповідно до поточних і майбутніх потреб ринку праці; мінімізація тіньової зайнятості; підтримка в поширенні та розвитку прогресивних гнучких форм соціально-трудоових

відносин; збільшення реальної заробітної плати; створення умов для самореалізації молодих людей, прояву талантів і креативності у праці. Причому зазначені вище та інші заходи повинні доповнювати один одного, формувати нове бачення місця молодого працівника в розвитку окремої компанії, територіальної громади, суспільства та національної економіки загалом.

Звісно, в умовах воєнного стану важко реалізувати більшість із цих заходів зі зрозумілих причин, проте в період повоєнного відновлення України державна молодіжна політика має враховувати їх, забезпечити ефективну взаємодію держави, бізнесу, молоді та громадянського суспільства. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кривцова М. С., Сорока О. В. Покоління Z як потенційний сегмент ринку праці. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-2>
2. Цікаві факти про молодь в Україні. *PON.org.ua*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8835-ckav-fakti-pro-molod-v-ukrayin.html>
3. Черниш А. Р. Поняття та ознаки соціального забезпечення молоді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 112–117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.20>
4. Юзич Ю. Молодь помолодшає? *Реанімаційний пакет реформ*. 21.09.2020. URL: <https://rpr.org.ua/news/molod-pomolodshaie/>
5. Грицай Ю. В. Складові, що визначають сутність поняття «молодь»: сучасні підходи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2015. № 15. Т. 1. С. 132–135. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc15/part_1/38.pdf
6. Єсінова Н. І. Сучасні проблеми якості трудового життя населення України. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2018. Вип. 2. С. 165–171. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/345/1/esprst_2018_2_16.pdf
7. Чиханцова О. В. Якість життя як фактор розвитку стресостійкості особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2020. Т. VI. Вип. 17. С. 368–375. URL: <http://surl.li/qmasgd>
8. Рябоконт І. О. Якість трудового життя науково-педагогічних працівників: оцінювання та вектори розвитку : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2021. 22 с.
9. Unemployment, youth male (% of male labor force ages 15–24) (national estimate) – Tonga. *World Bank Group*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.MA.NE.ZS?locations=TO>
10. Волосевич І., Когут І., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. Вплив війни на молодь України. 2023. URL: <http://surl.li/grflnc>

11. Молодіжний сегмент ринку праці України в період повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 27.09.2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/molodizhnyy-sehment-rynku-pratsi-ukrayiny-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny>
 12. Колот А. М., Герасименко О. О. Темпоральні імперативи соціально-трудового розвитку першої половини ХХІ століття. *Економіка України*. 2022. № 11. С. 3–25. DOI: https://doi.org/10.15407/econo_myukr.2022.11.003
 13. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Василенко А. О. Модернізація ринку праці на засадах концепту соціальної відповідальності як базова умова відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія «Економіка та управління»*. 2023. Вип. 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-02>
 14. В Україні тіньова зайнятість сягає 9% – Держпраці. *Укрінформ*. 12.08.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3747490-v-ukraini-tinova-zajnatist-sagae-9-derzpraci.html>
 15. Горінов П. В., Драпушко Р. Г., Драпушко Н. А., Ільюк О. Є. Молодіжна політика в Україні : навч. посіб. Київ, 2023. 304 с.
- REFERENCES**
- Chernysh, A. R. "Poniattia ta oznaky sotsialnoho zabezpechennia molodi" [Concepts and Signs of Youth Social Security]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, no. 3 (2022): 112-117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.20>
- Chyhantsova, O. V. "Yakist zhyttia yak faktor rozvytku stresostiikosti osobystosti" [Quality of Life as a Factor in the Development of Stress Resistance of the Individual]. *Aktualni problemy psykholohii*, vol. VI, iss. 17 (2020): 368-375. <http://surl.li/qmasgd>
- Horinov, P. V. et al. *Molodizhna polityka v Ukraini* [Youth Policy in Ukraine]. Kyiv, 2023.
- Hrytsai, Yu. V. "Skладovi, shcho vyznachaiut sutnist poniattia «molod»: suchasni pidkhody" [The Components that Define the Essence of the Concept of "Youth": Current Approaches]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia «Yurysprudentsiia»*, no. 15, part 1 (2015): 132-135. https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/jus-pradenc15/part_1/38.pdf
- Kolot, A. M., and Herasymenko, O. O. "Temporalni imperatyvy sotsialno-trudovoho rozvytku pershoi polovyny XXI stolittia" [Temporal Imperatives of Social and Labor Development in the First Half of the XXI Century]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 11 (2022): 3-25. DOI: https://doi.org/10.15407/econo_myukr.2022.11.003
- Kryvtsova, M. S., and Soroka, O. V. "Pokolinnia Z yak potentsiinyi sehment rynku pratsi" [Generation Z as a Potential Labor Market Segment]. *Ekonomika ta suspiilstvo*, no. 27 (2021). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-2>
- "Molodizhnyi sehment rynku pratsi Ukrainy v period povnomasshtabnoi viiny" [The Youth Segment of the Ukrainian Labor Market During the Full-scale War]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. September 27, 2023. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/molodizhnyy-sehment-rynku-pratsi-ukrayiny-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny>
- Marshavin, Yu. M., Kytsak, T. H., and Vasylenko, A. O. "Modernizatsiia rynku pratsi na zasadakh kontseptu sotsialnoi vidpovidalnosti yak bazova umova vidnovlennia Ukrainy" [Modernization of the Labor Market on the Basis of the Concept of Social Responsibility as a Basic Condition for Ukraine's Recovery]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriiia «Ekonomika ta upravlinnia»*, no. 7 (2023). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-02>
- Riabokon, I. O. "Yakist trudovoho zhyttia naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv: otsiniuvannia ta vektory rozvytku" [Quality of Working Life of Scientific and Pedagogical Workers: Assessment and Vectors of Development]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk*, 2021.
- "Tsikavi fakty pro molod v Ukraini" [Interesting Facts about Youth in Ukraine]. *PON.org.ua*. <https://pon.org.ua/novyny/8835-ckav-fakty-pro-molod-v-ukrayin.html>
- "Unemployment, youth male (% of male labor force ages 15-24) (national estimate) – Tonga". *World Bank Group*. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.MA.NE.ZS?locations=TO>
- "V Ukraini tinyova zainiatist siahaie 9% – Derzhpratsi" [In Ukraine, Shadow Employment Reaches 9% – State Labor]. *Ukrinform*. August 12, 2023. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3747490-v-ukraini-tinova-zajnatist-sagae-9-derzpraci.html>
- Volosevych, I. et al. "Vplyv viiny na molod Ukrainy" [The Impact of the War on the Youth of Ukraine]. 2023. <http://surl.li/grflnc>
- Yesinova, N. I. "Suchasni problemy yakosti trudovoho zhyttia naseleennia Ukrainy" [Modern Problems of Quality Labor Life of the Population of Ukraine]. *Ekonomiczna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, iss. 2 (2018): 165-171. https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/345/1/es-prstp_2018_2_16.pdf
- Yuzych, Yu. "Molod pomolodshaie?" [Is the Youth Getting Younger?]. *Reanimatsiinyi paket reform*. September 21, 2020. <https://rpr.org.ua/news/molod-pomolodshaie/>

Науковий керівник – Маршавін Ю. М.,
 доктор економічних наук, професор,
 Київський національний економічний університет
 імені Вадима Гетьмана